

Irena Matko Lukan
Ljubljana

OBJAVLJANJE LJUDSKIH PRIPOVEDI V REVIJAH ZA OTROKE

V prispevku je podano razmišljanje o tem, kako v uredništvu slovenskih leposlovnih otroških revij *Cicido* in *Ciciban* izbirajo ljudske pripovedi za svoje bralce oz. poslušalce in kaj želijo z njihovim objavljanjem v revijah, knjižnih izborih in na CD-jih doseči.

The article focuses on the selection process of folk tales in editorial boards of the Slovene fiction children's magazines *Cicido* and *Ciciban*, as well as on the aims they are trying to attain by publishing these tales in magazines, literary anthologies and CDs.

V prispevku podajam svoje razmišljanje o tem, kako urednice revij *Cicido* in *Ciciban* izbiramo ljudske pripovedi za naše bralce oz. poslušalce in kaj želimo z objavljanjem ljudskih pripovedi doseči.

Urednice smo prepričane, da ljudske pripovedi tudi danes ostajajo privlačne in vabljive tako za otroke kot za odrasle. Ljudske pripovedi niso plod domišljije enega samega človeka, temveč so se presejale skozi mnoge ljudi, zato toliko lažje prinašajo temeljna človeška spoznanja. Preprosto govorijo o ljubezni in sovraštvu, dobroti in hudobiji, osamljenosti in sprejetosti, pogumu in strahopetnosti, radodarnosti in skoposti, premišljenosti in nepremišljenosti, sreči in nesreči, pameti in neumnosti, pravici in krivici, plemenitosti in zlobi ... Seznanjajo nas z osnovnimi človeškimi situacijami: rojstvom, smrtjo, staranjem ... Lotevajo se temeljnih vprašanj, ki človeka vznemirjajo že od davnine: kdo smo, od kod prihajamo, kaj potrebujemo za srečo; sprašujejo o smislu in nesmislu. V njih se srečamo z modrostmi in spoznanji številnih generacij. Ker govorijo v simbolnem jeziku, nam v različnih starostnih obdobjih in življenjskih okoliščinah razkrivajo različne pomeni. Otrok jim sledi primerno svoji starosti in življenjski izkušnji. Že sami začetki pravljič: *nekoč, pred davnimi časi, ko so živali še znale govoriti, za devetimi gorami, za devetimi vodami* ... kažejo na to, da je pravljičica brezčasna. Navadno v ozadju ljudskih pripovedi stoji neka temeljna duhovna vrednota (ko npr. »učijo« spoštovanja do samega sebe, učijo tudi spoštovanja drugega.). V njih lahko najdemo pravno in etično raven. V svojem bistvu se dotikajo človekovih in otrokovih pravic ter pravičnosti. V svoji moralnosti so zelo trdne. Mnoge ljudske pripovedi neločljivo spajajo realni svet z nevsakdanjim, čudežnim – to je zelo blizu

pogledu predšolskega otroka, ki si želi čudežev, ki bi ga rešili stisk (pričakovanje do odraslih, da ga varujejo in mu pomagajo reševati probleme). Za otroka je pomembno, da se na koncu vse srečno konča.

Večina otrok rada posluša in uživa, ko jim kdo bere ali pripoveduje. Gre za skupno dejavnost, ki ustvarja občutek večje povezanosti; čustvene vezi, ki se stkejo ob tem, ostanejo in so pomembne za vse življenje. Otroku pomeni poslušanje branja oz. pripovedovanja tudi bližino staršev (vzgojiteljice, učiteljice, knjižničarke ...) in sovrstnikov v vrtcu, v šoli. Otroku ob tem, ko mu ljubeči odrasli bere oz. pripoveduje, čuti ugodje. Branje in pripovedovanje sta dejavnosti, ki pomembno vplivata na otrokove kasnejše zmožnosti branja in pisanja, hkrati pa sta tudi priložnost za bogato komunikacijo. Pogovor lahko odpreta, olajšata, obogatita, omogoča, da si podelimo misli, čustva ... Manjši ko je otrok, bolj ga moramo voditi, ga spraševati in spodbujati k pripovedovanju o doživetem, mu slediti in ga usmerjati k razmišljanju. Že res, da ljudske pripovedi govorijo o nekih ljudeh, svetu in pojavih v njem, a v vsem tem se otrok lahko sreča s sabo, z drugimi, z različnimi pojavi in problemi ter z različnimi načini njihovega reševanja. Ob poslušanju pripovedi lahko prepozna različna čustva, ki jih doživlja tudi sam: žalost, veselje, jezo, strah, pogum, zaskrbljenost, čustva samozavedanja, ljubosumnost. Sreča se s preprostimi odzivi imeti rad, ne marati. Ob poslušanju pripovedovanja in branja otrok spoznava življenje v polni raznolikosti, o njem razmišlja, se uči empatije in spoznava različne načine reševanja problemov. Dobra pravljica vpliva na njegovo tenkočutnost in sprosti njegovo domišljijo. Nesmiselno je, da se z otroki obnašamo, kot da v življenju težav ni. Pri soočanju, razumevanju in reševanju težav so nam pravljice lahko v pomoč, saj vlivajo človeku upanje in vero v dobro, ki premaga zlo. Različne zgodbe nam odpirajo različna vprašanja – večplastne več vprašanj. S čim se dotaknejo nas, naše skupnosti? Kako se dotaknejo »našega« otroka? S pravljico se otrokovim problemom lahko približamo, ob njej se bomo morda bolje začutili in omogočili, da si povemo, kaj doživljamo, razmišljamo – tako se bomo lahko bolje videli, razumeli in sporazumeli. Skupno branje ali pa pripovedovanje otroku je priložnost za bogato komunikacijo, omogoča nam, da smo skupaj, da se imamo lepo ... Otroka lahko spodbudimo k ustvarjanju in izražanju ob estetskem doživetju.

Reviji *Cicido* in *Ciciban* sta leposlovni reviji za otroke od drugega leta naprej (druge leposlovne revije so namenjene nekoliko starejšim otrokom, večina revij za otroke pa je bolj didaktičnih). Urednice se trudimo, da bi bili obe reviji kakovostni: s pretehtano izbranimi in raznovrstnimi besedili (ljudskimi pripovedmi, avtorskimi pravljicami, zgodbami iz vsakdanjega življenja, fantastičnimi pripovedmi, s poezijo in ugankami ter dopolnjevanjami, z zgodbami v slikah, slikopisi, stripi) ter s kakovostnim likovnim jezikom (ilustracijo, fotografijo, oblikovanjem). Z objavami želimo opozoriti na dobra izvorna slovenska leposlovna besedila, na pomen dobrih prevodov, na klasično in sodobno literaturo. Z revijami spodbujamo branje in pripovedovanje, opozarjamo na njun pomen ter na pomen branja slik in različnih likovnih poetik. Iz pravljic, zgodb, ciklusov pesmi in ugank, slikopisov, stripov, glasbenih pravljic, ki jih objavljamo, neredko nastanejo knjige.

Ljudske pripovedi se v *Cicibanu* in *Cicidoju* pojavljajo že od začetka izhajanja (torej od leta 1945 oz. od leta 1998), seveda tudi z obdobji manjše intenzivnosti. Na vprašanje, zakaj ljudske pripovedi še vedno, znova in znova, ponujati

otrokom, je ob nastajanju knjige *Lonček, kuhaj*¹ Kristina Brenkova Anji Štefan odgovorila:

Veste, zelo verjamem v to, kar človek prinese s seboj na svet. A verjamem tudi, da mu moramo odrasli dodajati tisto, kar je pojilo njegov rod v nepreštetih dobah. Tisto daljno, od daleč tam ... To je arheologija duha.

In dodala:

Pa ne bi rekla, da je to le vzgojno. Kje pa! To je lepo. To človeka lepoti. Osvetljuje mu smisel življenja. To je brezkončno bogastvo.

In prav Kristina Brenkova je dolga desetletja »pomagala« pri izboru, prevajanju in prirejanju ljudskih pripovedi za objavo v reviji *Ciciban*. Marsikatera pravljica je nato izšla v zbirki *Zlata ptica*, po drugi strani pa je ta zbirka nudila in še zmeraj nudi neizmerno bogastvo za objave v reviji.

V zadnjem času delo Kristine Brenkove nadaljuje pravljíčarka (pisateljica, pevnica) Anja Štefan. Že več kot desetletje za objavo v naših revijah zbira, prevaja in prireja ljudske pripovedi z vsega sveta in pri tem posebno pozornost posveča objavi slovenskega pripovednega izročila. Sodeluje z dr. Milkom Matičetovim: marsikatera pripoved, ki jo je zapisal ali posnel, je bila v revijah *Ciciban* in *Cicido* objavljena prvič, kar pomeni, da reviji prinašata tudi narodopisno gradivo, ki je sicer še vedno nedostopno. Objave v revijah omogočajo preverjanje recepcije besedila pri bralcih še pred knjižno objavo – s pomočjo objav v revijah *Ciciban* in *Cicido* tako postopoma nastajajo knjige, ki ponujajo že dovolj presejane in zato kvalitetne izbore zgodb in ilustracij. Seznam tako nastalih knjig je dolg, naj tu omenim le tiste, ki prinašajo ljudske pripovedi.

Knjiga *Čudežni mlinček*² prinaša preproste pravljíce iz svetovnega izročila, ki jih je za naši reviji od leta 1996 dalje pripravljala Anja Štefan. Tudi mnoge pripovedi, ki so izšle v knjigi Kristine Brenkove *Lonček, kuhaj*, so bile najprej objavljene v naših revijah. Pred leti smo v reviji *Ciciban* ponudili *Grimmove pravljíce v stripu* iz knjige avtorice Rotraut Suzanne Berner; prevajala jih je Polonca Kovač. Bile so tako dobro sprejete, da je kasneje tudi pri nas izšla knjiga v celoti.³ Urednice smo k podobnemu delu spodbudile ilustratorja Matjaža Schmidta in tako je nastala serija slovenskih ljudskih pravljíc v stripu, ki so kasneje izšle v izjemni knjigi *Slovenske pravljíce v stripu in ena nemška*.⁴ Posamezne ljudske pripovedi, ki so izhajale v revijah, pa so izšle v knjigah *Vse najboljše, Ciciban*,⁵ *Zajec in lisica*,⁶ *Najlepše pravljíce 2*⁷ in *Drevo pravljíc*.⁸ Izbor izmed slovenskih pripovedi, ki jih je Anja Štefan za naši reviji pripravljala več kot desetletje, ravnokar izhaja v

¹ *Lonček, kuhaj, Najlepše slovenske ljudske pripovedi*, izbrala in prevedla Kristina Brenkova, ilustrirala Ančka Gošnik Godec, MKZ, 2001.

² *Čudežni mlinček*, ljudske pripovedi s celega sveta, izbrala in na novo povedala Anja Štefan, ilustrirali Ančka Gošnik Godec, Jelka Godec Schmidt, Marjan Manček in Zvonko Čoh, MKZ, 2002.

³ Rotraut Suzanne Berner, *Grimmove pravljíce v stripu*, MKZ, 2009.

⁴ Matjaž Schmidt, *Slovenske pravljíce v stripu in ena nemška*, MKZ, 2009.

⁵ *Vse najboljše, Ciciban* (drugi natis), izbor Slavica Remškar, različni ilustratorji, MKZ, 2009.

⁶ *Zajec in lisica*, slovenske basni, izbrala Anja Štefan, ilustrirala Jelka Godec Schmidt, MKZ, 2005.

⁷ *Najlepše pravljíce 2*, MKZ, 2009.

⁸ *Drevo pravljíc*, zgodbe in pesmi s podobami Marlenke Stupica, MKZ, 2010.

knjigi *Za devetimi gorami*.⁹ Postopoma nastajata tudi izbora pripovedi iz svetovnega izročila, ki jih za naši reviji ilustrirajo Marjanca Jermec Božič, Jelka Godec Schmidt, Marjan Manček in Zvonko Čoh, ter živalskih pravljic z vsega sveta, ki jih ilustrira Zvonko Čoh. Dobri izbori ljudskih pripovedi ne nastanejo čez noč.

V njih so skrita leta in leta trdega dela. Kajti tisti, ki tak izbor dela, mora iz brezkončnega bogastva svetovnega pripovednega izročila odbirati le tisto, za kar sluti, da bi lahko bilo današnjim otrokom po duši: privlačno po vsebini, razumljivo in še primerno kratko ...¹⁰

Pred leti sta Alenka Veler in Nataša Bivic zasnovali oddajo **Za 2 groša fantazije**, ki je doma na Radiu Študent. Je alternativa oddajam, ki jim lahko prisluhnemo na drugih radijskih postajah, le da občinstvo ni definirano z oznakami »za otroke« in »za odrasle«. Kot pravijo sami snovalci oddaje:

Gre za poskus celostnega alternativnega pogleda na ljudsko blago (v tem primeru so to pravljice), kar je podobno stališču, ki ga Radio Študent zastopa, ko gre za raznorodne muzike, pokrivanje kulturnih dogodkov in drugih tekočih dogajanj. Na poslušalce ponujamo izvirno ljudsko blago nasproti esejističnim tekstom, ki se pojavljajo v etru Radia Študent. V oddaji se lotevamo raznorodnih oblik pojava pravljичnosti – od proze, glasbenih predelav, do žive ljudske besede, posnete na terenu. Prva oddaja Za 2 groša fantazije je bila na sporedu 6. januarja 2003.

Vsak dan med tednom v oddaji povedo po eno pripoved iz domačega ali tujega folklornega izročila. S pravljicami so v radijskem etru prepotovali že skorajda ves svet, bolj konkretno pa se z njimi potepajo tudi po vsej Sloveniji – izkušeni pripovedovalci, špikerji Radia Študent in gostujoči glasbeniki zgodbe pripovedujejo tudi v živo, pred občinstvom. Njihovi pripovedovalsko-glasbeni dogodki imenovani Pravljična Rešetanja so namenjeni vsem: odraslim, mladini, otrokom. Alenka Veler, ki je bila do januarja 2010 tudi urednica revij *Ciciban* in *Cicido*, je skupaj z uredništvom in Natašo Bivic ter v sodelovanju z Radiom Študent pripravila sedem zgoščenk pravljic za otroke *Za dva groša fantazije*. Zdaj je v delu že osma zgoščenka pravljic. Večina zgodb na zgoščenkah je bila najprej objavljena v revijah.

Ljudske pripovedi vabijo bralce, poslušalce, gledalce ... različnih prepričanj. Vabijo na poligon ustvarjalnosti in k domišljiji. V umetnosti lahko prepoznavamo različne oblike sobivanja. Lahko jo uporabimo za odpiranje pogovora, za raziskovanje sebe in drugega. Gre za sozvočje več svetov in resnic. Lahko je delček vzgoje, ki otroka pripravlja za znosno življenje v neizmerni raznolikosti.

⁹ Anja Štefan, *Za devetimi gorami*, slovenske ljudske pripovedi, ilustrirala Ančka Gošnik Godec in Zvonko Čoh, MKZ, 2011.

¹⁰ Anja Štefan v predgovoru knjige *Lonček kuhaj*, Najlepše slovenske ljudske pripovedi, izbrala in prevedla Kristina Brenkova, ilustrirala Ančka Gošnik Godec, MKZ, 2001.